1 2013

FORUM

FORUM ZA ETNIČKE ODNOSE | FORUM FOR ETHNIC RELATIONS

Policy Paper

PERSPEKTIVA SEVERNOG KOSOVA U PROCESU NORMALIZACIJE ODNOSA BEOGRADA I PRIŠTINE

PERSPEKTIVA SEVERNOG KOSOVA
U PROCESU NORMALIZACIJE
ODNOSA BEOGRADA I PRIŠTINE
Izveštaj

FORUM ZA ETNIČKE ODNOSE
FORUM FOR ETHNIC RELATIONS

Kraljice Natalije 45/VII,
11000 Beograd, Srbija
+381 11 3620 804
forumbgd@gmail.com
www.fer.org.rs

IDM
INSTITUTE FOR DEMOCRACY AND MEDIATION

U organizovanju konferencije koja je prethodila izradi publikacije učestvovao je Institut za demokratiju i medijaciju iz Tirane.

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY, SERBIA

Izradu publikacije podržao je Fond za otvoreno društvo u Srbiji.
Stavovi izneti u ovom izveštaju ne moraju predstavljati i stavove ove organizacije.

◇

U ovom izveštaju naziv „Kosovo“ koristi se bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom 1244 SB UN i mišljenjem MSP o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Beograd, april 2013. Godine

IZVRŠNE PREPORUKE

Preporuke za nastavak dijaloga

◇ Nastaviti razgovore predstavnika Srbije i Kosova

◇ Postizati jasne sporazume i obezbediti njihovu primenljivost

◇ Uključiti predstavnike Srba sa severa Kosova u dijalog sa Beogradom i Prištinom

◇ Završiti dijalog postizanjem okvirnog sporazuma o normalizaciji odnosa

Preporuke za implementaciju dogovorenih rešenja

◇ Posmatrati implementaciju kao sastavni deo dijaloga, a ne kao kolateralnu štetu

◇ Obezbediti monitoring pregovora i nadgledanje sprovođenja postignutih sporazuma

◇ Razvijati tranziciona rešenja za sever Kosova

Preporuke za povećanje inkluzivnosti dijaloga

◇ Uključiti stavove javnosti u proces normalizacije odnosa Srbije i Kosova

◇ Povećati medijsko učešće eksperata iz Evropske unije i zapadnog Balkana

◇ Intenzivirati kontakte odlučilaca i stvaralacajavnog mnenja i predstavnika zajednica sa Kosova

Preporuke za međunarodne aktere

◇ Neophodna je aktivna i jednoglasna međunarodna zajednica

◇ Razviti strategiju ekonomskog razvoja severa Kosova i osnažiti saradnju opština

◇ Izgraditi sveobuhvatni bezbednosni paket

SADRŽAJ

UVOD 3
1. ANALIZA STANJA 4
2. DIJALOGOM DO SARADNJE 8
2.1. Okvir za nastavak dijaloga Prištine i Beograda 8
2.2. Moguća rešenja za sever Kosova 11
2.3. Severno Kosovo i regionalna saradnja 13
3. PREPORUKE 14
Prilog: *Spisak učesnika* 17

UVOD

Ova analiza nastala je kao rezultat međunarodne konferencije „Perspektiva regionalne saradnje za severno Kosovo“, koja je održana od 11. do 13. januara 2013. godine u hotelu „Splendid”, Bečići, Crna Gora. Konferenciju su organizovali Forum za etničke odnose, iz Beograda, Srbija, Institut za demokratiju i medijaciju, iz Tirane, Albanija, uz podršku Fonda za otvoreno društvo, iz Beograda, Srbija.

Osnovna tema konferencije bili su problemi podeljenih društava poput Kosova, problem severnog Kosova, a naročito problem podeljenih gradova, pre svega Mitrovice. U radu konferencije učestvovali su politički eksperti iz Evropske unije i Zapadnog Balkana, predstavnici Skupštine Srbije i Kosova, stručnjaci iz regiona (Srbija, Kosovo, Crna Gora, Albanija), međunarodni stručnjaci i zvaničnici koji se bave problemima podeljenih gradova i društava kao i upravljanja etničkim različitostima, stručnjaci koji su uključeni u međuetnički dijalog i pregovore, uključujući i srpsko – albanski dijalog, kao i predstavnici srpske i lokalih zajednica sa severa Kosova (videti prilog 1. Spisak učesnika).

Radi što bolje pripreme Konferencije, radna grupa organizatora, u sastavu dr Sotiraq Hroni, dr Dušan Janjić i Nenad Đurđević, obavila je nekoliko pripremnih obilazaka terena radi sticanja što bolje slike o trenutnim političkim procesima i detaljnog osmišljavanja tema konferencije. Radna grupa je posetila sever Kosova i to: severnu Mitrovicu, Leposavić i prelaz Jarinje (tokom trajanja protesta, 5. decembra 2012. godine), južnu Mitrovicu, kao i Prištinu i Gračanicu na južnom delu Kosova, Tiranu u Albaniji, Sarajevo u Bosni i Hercegovini i, u Makedoniji, Skoplje i Tetovo. Takođe, obavljeni su i brojni razgovori u Briselu, sa predstavnicima Evropske komisije i Evropskim centrom za politiku (European Policy Center), kao i u Srbiji – pre svega u Beogradu, Bujanovcu i Novom Pazaru. Ove misije su omogućile sticanje boljeg uvida u trenutno stanje srpsko–albanskih odnosa, odnosa Srbije i Kosova kao i reakcija u regionu i Evropskoj komisiji na ove odnose.

Saznanja sakupljena u ovom delu istraživanja su ugrađena u dokument koji je bio prosleđen svim učesnicima Konferencije i koji je, uz izmene koje su nastale na osnovu sugestija učesnika konferencije, dopunjen i čini prvi deo ovog izveštaja: „Analiza stanja“. Rezultati diskusija na konferenciji, pretočeni su u drugi deo ovog dokumenta: „Dijalogom do saradnje“. Na osnovu ova dva dela, preliminarne analize i mišljenja učesnika konferencije, fomulisani su zaključci i preporuke, koji se nalaze u trećem delu izveštaja.

1. ANALIZA STANJA

Kontekst problema

Pitanje severa Kosova je, iako se radi o relativno maloj teritoriji koju čine samo četiri pretežno srpske opštine severno od Ibra, Zubin Potok, Leposavić i Zvečan, i severna Mitrovica, postalo jedno od najkomplikovanijih pitanja Zapadnog Balkana i Jugoistočne Evrope. Ono preti da destabilizuje Kosovo i Srbiju, ali i države u okruženju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Makedoniju.

Pitanje severa Kosova je u suštini pitanje statusa. Za Albance, to je pitanje dovršavanja izgradnje nezavisne države i uspostavljanja efektivne suverenosti na čitavoj teritoriji Kosova, a za Srbe koji žive na severu, pitanje njihovog državljanstva i nacionalnog statusa. Većina Srba na Kosovu, posebno na severu, radije vide sebe kao državljane Srbije i kao integralni deo srpske nacije, a prihvatanje institucija Kosova značilo bi prelazak u status „nacionalne zajednice" ili nacionalne manjine i državljanstvo Kosova. Ta perspektiva kod njih razvija strah od gubljenja identiteta i sadašnjih prava i sloboda.

Ovi radikalno suprotstavljeni politički ciljevi, potpomognuti značajnim uticajem ekstremista, kao i velikom količinom naoružanja u posedu građana, učinili su da sever Kosova i Mitrovica postanu ozbiljan bezbednosni rizik a održavanje postojećeg stanja sve manje poželjno.

◇

Dosadašnje politike

Održavanje postojećeg stanja je samo jedna od postojećih dugoročnih politika prema Kosovu. U novijem periodu, primenjeno je nekoliko strategija upravljanja sukobom na Kosovu:

1. Status quo – održavanje sadašnje situacije zamrznutog konflikta koji proizlazi iz dualnog suvereniteta nad severom Kosova. Ova situacija je neodrživa na srednji rok, o čemu će biti više reči u daljem delu teksta, a neodrživost nameće odgovornost učesnika za traženje mirnog rešavanja ovog pitanja.

2. Podela – teritorijalno razgraničenje duž sadašnjih etničkih linija podele (u slučaju severa Kosova i Mitrovice, duž reke Ibar). Praksa u poslednje dve decenije je pokazala da je teritorijalno razgraničenje duž etničkih linija neadekvatno rešenje. Obično je reč o iznuđenim rešenjima, koja ne donose rešavanje sukoba i stabilizaciju mira, već samo trajno zamrzavaju konflikt.

2.1 Razmena teritorija – podkategorija koncepta podele, koja podrazumeva razmenu opština naseljenih albancima u centralnoj Srbiji, Preševo i Bujanovac, za opštine Zubin Potok, Leposavić, Zvečane i severni deo grada Mitrovice na Kosovu. Ova opcija je, u sadašnjim bezbednosnim i političkim okolnostima, malo verovatna.

3. *Integracija u Srbiju* – kroz etničku kantonizaciju i regionalizaciju, bila je ideja mnogih mirovnih projekata iz devedesetih godina prošlog veka, koju je zagovarao i srpski pregovarački tim u toku pregovora 2006-7. godine[1].

4. Integracija u Kosovo – kroz primenu Sveobuhvatnog predloga za rešenje statusa Kosova (SPRS)[2], odnosno Ahtisarijevog plana. Integracija severa u institucionalni okvir Kosova je strategija kosovskih vlasti, još od jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, koja je usaglašena sa međunarodnom zajednicom (SAD i većina država članica EU).

Politika integracije u Srbiju nije doživela svoju realizaciju, i ne postoje šanse da se ona u bližoj budućnosti ostvari, mada su neki od elemenata ovakvog projekta (formiranje srpskih opština i stvaranje zaštićenih zona oko manastira Srpske pravoslavne crkve i kulturno–istorijskih

[1] Vlada Republike Srbije, *Platforma državnog pregovaračkog tima o budućem statusu Kosova i Metohije*, 5. januar 2006. www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=51322

[2] United Nations Office of the Special Envoy for Kosovo, *Comprehensive Proposal for a Status Settlement for Kosovo*, March 2007. www.unosek.org/docref/report-english.pdf

spomenika) uključeni u Ahtisarijev plan. Politike vlada Srbije u periodu od 2001. do 2012. godine u praksi je uglavnom oscilirala unutar okvira prve dve strategije. Kao „plan A" je zagovarana ponovna integracija Kosova, koja je zapravo vodila održavanju „zamrznutog konflikta", dok je latentni „plan B" bila podela Kosova. O ovim politikama nije bilo javne rasprave, ali su na terenu povlačeni potezi u tim pravcima.

Osnovna prepreka za Srbiju u vezi sa razmatranjem Ahtisarijevog plana rešavanja problema severnog Kosova je to što je on povezan sa nezavisnošću Kosova, a za Srbe sa Kosova u tome što određenje "manjinska zajednica" može da implicira smanjivanje njihovih „stečenih prava", odnosno sadašnjeg stepena ostvarenosti prava. Za Srbe sa Kosova postoje i praktični razlozi za odbacivanje ovog plana, pre svega njihovo snažno uverenje da bi implementacija plana imala za posledicu lošiji kvalitet života, i realan strah od gubitka posla u javnom sektoru na Severu[3].

Sprovodeći strategiju integracije severa Kosova, i pored neprihvatanja Srba sa severa i Srbije, Vlada Kosova je 2010. godine donela odluku o osnivanju *Kancelarije za integraciju Severa Kosova*[4], na čijem je čelu bio Ylber Hysa. Vlada Kosova je, uz asistenciju Međunarodne civilne kancelarije (ICO), usvojila ambiciozan plan, kojim je trebalo, u roku od nepunih godinu dana, da se i na teritoriji severa održe kosovski izbori, ali ovaj pokušaj je ostao bez rezultata. Zbog toga su zemlje Kvinte (*Quint group*), ICO i vlada Kosova potražili nove načine za ostvarivanje iste strategije.

Na tom putu je u leto 2012. otvorena nova „kancelarija" pod nazivom *Privremena administrativna kancelarija za severnu Mitrovicu* (AKSM)[5]. Međutim, u Ahtisarijevom planu nije bila predviđena ovakva posebna administrativna kancelarija za severni deo Mitrovice, već je predviđen "Zajednički odbor" za podeljeni grad u okviru dve opštine. Tokom 2011. godine u javnostima Srbije i Kosova raspravljalo se o tzv. *Ahtisari plus* predlogu. Iako takav plan nije predstavljen u obliku dokumenta, ove inicijative i rasprave uticale su na povećanje potencijala za korišćenje odredbi Ahtisarijevog plana u budućim rešenjima za sever Kosova.

◇

Tranziciona rešenja

Postoje različiti modaliteti *tranzicionih rešenja,* koji predviđaju neke privremene modalitete integracije severa Kosova i kosovskih institucija, a među ovima su i sledeći:

„Regionalna autonomija", koja ne bi ugrožavala teritorijalni *status quo* ali ni prejudicirala status Kosova.

„Prelazna rešenja", različite forme prelazne administracije, koja bi se rukovodila principima manjinske samouprave na osnovu prava na samoorganizovanje i samoadministriranje, uključujući i regionalnu autonomiju.

„Specijalni status" ili privremena samouprava, rešenje u kojem se predviđa ostanak srpskog zakonodavstva, ali sa planom postepene harmonizacije sa kosovskim.

„Prelazna administracija pod međunarodnim nadzorom"; Cilj je integracija u Kosovo kroz uvođenje kosovskih zakona, pod nadzorom MZ, kao što je učinjeno u Istočnoj Slavoniji. U razvijanju ovakvog modela za rešenje pitanja severa Kosova trebalo bi imati u vidu iskustvo „Erdutskog sporazuma", koji je, uređujući pitanje prelazne uprave, stvorio uslove za mirnu integraciju istočne Slavonije, kao preduslov za međusobno priznanje Srbije i Hrvatske[6].

Međutim, iako ove opcije ne podrazumevaju nužno prethodan dogovor o statusu Kosova, preduslov je da se postigne sporazum o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova i

[3] International Civilian Office, *Gosti u sopstvenoj kući: Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova i srpska zajednica na severu Kosova*, 2012. www.ico-kos.org/data/Image/1ICO_annual_Report_ser.pdf

[4] Coordinator's office for the Strategy of North, *Report on Parallel Institutions on North of Kosovo*, May 2011. www.kohaditore.com/repository/docs/Raporti_per_Veri_-_Anglisht_-_2011.pdf

[5] Vlada Republike Kosova, *Odluka o osnivanju Administrativne kancelarije u Severnoj Mitrovici*, br. 01/75, 23. maj 2012.

[6] United Nations, *Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (Erdut Agreement)*, November 1995. peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/HR_951112_ErdutAgreement.pdf

da se ovim sporazumom potvrdi dogovoreno tranziciono rešenje.

◇

Tehnički dijalog

Tokom 2011. i početkom 2012. godine, između Beograda i Prištine odvijao se, uz posredovanje Evropske unije, tzv. tehnički dijalog, na osnovu rezolucije GS UN broj 64/298[7]. Predstavnici aktuelne kosovske i bivše srpske vlasti, postigli su niz dogovora o sledećim oblastima:

- katastarska evidencija,
- matične knjige,
- sloboda kretanja,
- carinski pečat,
- priznavanje univerzitetskih diploma,
- integrisano upravljanje prelazima, i
- regionalno predstavljanje i saradnja[8].

Implementacija ovih sporazuma različito se ocenjuje u Beogradu i Prištini. Postojeći konsenzus je da je najveći napredak ostvaren u oblasti regionalnog zastupanja i slobode kretanja, dok su sporazumi o razmeni matičnih knjiga i katastarske evidencije samo delimično primenjeni.

Sledeći korak bio je sporazum o nastavku dijaloga između zainteresovanih i uključenih strana, Srbije, Kosova, EU i SAD, i njegovo podizanje na najviši nivo uključivanjem predsednika Vlade Srbije Ivice Dačića, premijera Kosova Hašima Tačija, bivše državne sekretarke SAD Hilari Klinton, i visoke predstavnice EU za spoljne poslove, Ketrin Ešton. Takođe, ohrabreno je učešće predsednika Srbije Tomislava Nikolića u dijalogu.

Pod pokroviteljstvom visoke predstavnice EU za spoljne poslove, dijalog je nastavljen susretima premijera Dačića i Tačija u Briselu. „Zagrevanje" je počelo 19. oktobra 2012[9], a nastavilo se razgovorima koji su vođeni 7. novembra[10] i 5. decembra[11], te 17. januara[12], 19. februara[13], 4. marta[14] i 20. marta[15] 2013. Do trenutka pisanja ovog izveštaja, održano je ukupno sedam rundi razgovora, i očekuje se da će se u aprilu 2013. godine završiti ova faza dijaloga. Posle toga, ostaje pitanje sporovođenja dogovorenog. U zavisnosti od forme i sadržaja postignutih sporazuma, napredak u implementaciji utvrđivaće Evropska služba za spoljne poslove ili ispred Evropske komisije, direktorat za proširenje.

U osnovi pozitivan trend u dijalogu iskazan je već tokom januara i februara 2013. godine. Tada su se, u poređenju sa prethodnim tokom razgovora, pored razjašnjenja brojnih pitanja od značaja za primenu ranije postignutih dogovora (pre svega u vezi sa integrisanim upravljanjem prelazima na severu Kosova), dogodila i dva značajna proboja.

Na sastanku održanom 17. januara 2013. godine, postignut je dogovor premijera Srbije i Kosova o formiranju kancelarija za vezu, razmeni „oficira za vezu", i pojašnjeni su njihovi zadaci. Ovim korakom uspostavljen je novi kanal komunikacije i institucija koja će olakšavanjem primene postignutih sporazuma biti značajan akter buduće normalizacije odnosa između Beograda i Prištine.

Drugi proboj predstavljao je susret predsednika Republike Srbije Tomislava Nikolića i predsednice Kosova Atifete Jahjage, 6. februara 2013. godine, u kabinetu visoke predstavnice EU.

[7] A/RES/64/298 - Resolution adopted by the General Assembly: *Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law*, 2010. www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/298

[8] Vlada Republike Srbije, *Sporazumi postignuti u dijalogu sa Prištinom uz posredovanje EU*, 2011, 2012. www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=164576

[9] European Union External Action, *Catherine Ashton discusses EU-facilitated dialogue with Prime Ministers Ivica Dačić and Hashim Thaçi*, October 19, 2012. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/133036.pdf

[10] Ibid, *EU-facilitated dialogue: Catherine Ashton meets Prime Ministers Thaçi and Dačić for further discussions*, November 7, 2012. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/133370.pdf

[11] Ibid, *3rd meeting in the framework of the EU-facilitated dialogue*, Dec 5, 2012. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/134038.pdf

[12] Ibid, *Fourth meeting in the framework of the EU-facilitated high–level dialogue for the normalization of relations between Belgrade and Pristina*, Jan 17, 2013. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/134784.pdf

[13] Ibid, *Catherine Ashton's fifth meeting with Prime Ministers Dačić and Thaçi in the framework of the EU-facilitated dialogue*, February 20, 2013. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135606.pdf

[14] Ibid, *Catherine Ashton statement after the sixth meeting in the framework of the EU-facilitated dialogue*, March 4, 2013. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135807.pdf

[15] Ibid, *EU-facilitated dialogue: Catherine Ashton's seventh meeting with Prime Ministers Thaçi and Dačić*, March 20, 2013. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/136378.pdf

Ovim susretom predsednika[16], dijalog je postigao očekivanje koje je postavljeno na početku, kada je određen kao „politički dijalog na najvišem nivou". Takođe, na ovom sastanku je postignuta saglasnost o nastavku dijaloga, o potvrđivanju normalizacije odnosa između strana kao osnovnog cilja dijaloga, i o otvaranju komplikovanih pitanja, kakvo je sever Kosova, na prvom sledećem sastanku dva premijera koji je predviđen za 19. februar 2013. godine.

◇

Perspektiva dijaloga

Dijalog je, u pogledu sprovođenja sporazuma u praksi, još uvek ograničen. Za nastavak dijaloga i normalizaciju odnosa, značajno je da se pravovremeno razmatra izvodljivost dogovorenih rešenja i da se pravilno utvrdi njihov potencijalni uticaj na stanje na terenu.

Trebalo bi međutim imati u vidu da je napredak postignut u dijalogu veći, ako se sagleda broj pitanja o kojima se razgovaralo, i o kojima je postignut dogovor. Započeta je primena sporazuma o integrisanom upravljanju prelazima, a u narednoj fazi dijaloga trebalo bi da se pronađe odgovor i na preostale teme: pitanja energetike, garantovanja prava na svojinu, povratka uzurpirane imovine, otplate kosovskog spoljnog duga koji servisira Srbija, međusobnih potraživanja i dugovanja, ulaganja u infrastrukturu, energetiku, rudarstvo, itd. Posebno važni biće sporazumi o ukidanju „paralelizma institucija", odnosno o statusu institucija Republike Srbije na teritoriji Kosova i usluga koje se obezbeđuju srpskom stanovništvu.

Na osnovu ovih događaja nastala su optimistička očekivanja da bi se dijalog o normalizaciji mogao privesti kraju tokom aprila, a da bi se, u maju 2013, mogao postići, možda i potpisati, osnovni sporazum o normalizaciji odnosa Prištine i Beograda. Ovakav rasplet je malo ko očekivao početkom dijaloga, 2010, a posebno posle promene vlasti u Srbiji, maja 2012. godine.

[16] Ibid, *Catherine Ashton Statement following meetings with President Nikolić and President Jahjaga*, February 6, 2013.
www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135269.pdf

◇

Odgovori na rizike

Otvaranje ove optimističke perspektive obavezuje i na uočavanje i upravljanje rizicima koji bi mogli da ugroze uspešnost projekta. Među ovim rizicima su posebno važna tri.

Prvi je politička nestabilnost vlada, koja bi mogla da bude povećana napretkom u dijalogu. Drugi su otpori promeni *status quo-a* koje pružaju interesne i političke grupe koje su profitirale na dosadašnjem stanju. Na Kosovu su te grupe predstavljene kroz politički pokret sa „svealbanskom" politikom, „Samoopredeljenje", a na severu Kosova predstavljaju ih lokalne elite, posebno one povezane sa Demokratskom strankom Srbije (DSS). Konačno, postoji otpor prema procesu dijaloga i normalizaciji, poslovnih ljudi i kompanija koje su podržavale ili učestvovale u švercu, organizovanom kriminalu i korupciji, koje je olakšano dosadašnjim stanjem.

Ukoliko se ozbiljno pristupi sagledavanju ovih rizika, javlja se nekoliko procesa koji mogu predstavljati dugoročni odgovor na njih:

- ubrzavanjem i uspešnim dovršavanjem dijaloga,

- otvaranjem perspektiva vizne liberalizacije za Kosovo,

- otvaranjem perspektiva Sporazuma o priključivanju i stabilizaciji za Kosovo,

- određivanjem datuma za pregovore o članstvu u EU za Srbiju, i konačno,

- uspostavljanjem odgovarajućeg „bezbednosnog paketa", koji bi podrazumevao intenziviranje saradnje Srbije i NATO sa jedne strane, ali i uspostavljanje saradnje bezbednosnih institucija Srbije i Kosova sa druge.

◇

2. DIJALOGOM DO SARADNJE

U ovom delu izveštaja, biće dat prikaz najvažnijih ideja i tema iz bogate rasprave održane na dvodnevnoj konferenciji. On će biti grupisan u poglavlja u skladu sa rasporedom panela konferencije:

- Okvir za nastavak dijaloga Prištine i Beograda,
- Moguća rešenja za sever Kosova, i:
- Severno Kosovo i regionalna saradnja.

Radni jezici konferencije bili su engleski, srpski i albanski a kako bi se obezbedila otvorena i konstruktivna rasprava, učesnici konferencije su radili po pravilu *Chatham House*. Stoga se u ovom delu teksta neće navoditi imena učesnika, niti njihova afilijacija. U retkim slučajevima navodiće se da li se radi o domaćim ili međunarodnim stručnjacima ili zvaničnicima, zbog važnosti koju to pridaje njihovim porukama.

◇◇

2.1. Okvir za nastavak dijaloga Prištine i Beograda

Ugroženi *status quo*

Učesnici konferencije bili su saglasni da održavanje krhkog *status quo-a* ima negativan uticaj na perspektivu rešavanja otvorenih političkih, bezbednosnih, pa i statusnih pitanja u odnosima Srbije i Kosova, odnosno, u širem kontekstu, Srba i Albanaca. Za činioce koji su ugrozili *status quo* u poslednje dve godine navođeno je:

- slabljenje prisustva institucija Republike Srbije na Kosovu, južno od Ibra, i uključivanje značajnog broja Srba kao i srpskih enklava u sistem vlasti Kosova,

- napredovanje u tehničkom dijalogu, koje je dovelo do *de facto* prihvatanja kosovskih institutucija od strane Beograda,

- politička kriza na severu Kosova povodom dogovora postignutih u tehničkom dijalogu, posebno jačanje otpora Srba sa severa Kosova (političke demonstracije, podizanje barikada, i oružani sukobi sa pripadnicima KFOR),

- okončanje misije Međunarodne upravljačke grupe (ISG) i zatvaranje kancelarije Međunarodne civilne kancelarije (ICO) tokom 2012[17], kao i svođenje prisustva UNMIK na simbolično, još od 2008. godine.

- Uzimajući u obzir sve ove elemente, mnogi učesnici rasprave naglašavali su nužnost održavanja dijaloga i ukazivali na mogućnost da bi zastoj u dijalogu mogao otvoriti prostor za pogoršavanje političkih prilika i eskalaciju nasilnih sukoba.

Među učesnicima nije postojala sumnja da će dijalog biti dug i složen proces u kome moraju biti donete politički teške odluke. Zbog toga je

[17] International Civilian Office, *Ending of supervised independence*, September 10, 2012. www.ico-kos.org/?id=61

važno da dijalog bude vremenski ograničen i usredsređen na rezultate, a prihvaćena je i podržana preporuka iz Evropske unije da bi učesnici u dijalogu trebalo da održavaju fokus na suštini pregovora,.

Iako se dijalog zvanično odnosi na takozvana tehnička pitanja, odnosno na rešavanje problema koji direktno utiču na život ljudi na Kosovu, postoji saglasnost da je izuzetno teško povući jasnu liniju između tehničkih i političkih pitanja. Mnogo političkog kapitala je uloženo u takozvani tehnički dijalog, istakao je međunarodni zvaničnik, i naveo primer prihvatanja rešenja o nastupanju Kosova u regionalnom dijalogu, popularnoj fusnoti. U dosadašnjem toku dijaloga, obe strane su prihvatile jedna drugu kao legitimnog sagovornika i pokazale su odlučnost da sva pitanja, pa i ona izrazito politička, rešavaju kroz dijalog. Drugi međunarodni zvaničnik zaključio je da je to izuzetno pozitivan rezultat.

Dijalog na visokom političkom nivou je važan i neophodan, ali je potrebno da se uspostavi i dijalog između Albanaca i Srba na severu Kosova. Uz to, naveli su učesnici, potreban je i srpsko-srpski dijalog, između Srba koji učestvuju u radu kosovskih institucija i Srba sa severa Kosova, odnosno sa vlastima Republike Srbije. Srpsko-srpski dijalog, koji je po proceni učesnika od životnog značaja za dobrobit Srba, i albansko-srpski dijalog, koji bi uključio Srbe sa severa Kosova i druge Srbe koji deluju u institucijama Republike Srbije i vladu u Prištini, mogli bi da budu odlučujući faktor za stabilizaciju Kosova, uspešno zaključivanje dijaloga, kao i za otpočinjanje suštinske normalizacije odnosa Srbije i Kosova.

◇◇

Aspekti normalizacije

Kada se govori o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova, trebalo bi imati u vidu bar tri aspekta: šta normalizacija znači Albancima na Kosovu, šta Srbima na Kosovu, a šta ona znači za Srbiju? Ništa manje važna je i ocena normalizacije od strane Evropske komisije i Evropskog saveta.

Za cilj dijaloga smatra se normalizacija, i to ne samo normalizacija odnosa *između* Srbije i Kosova, nego i „normalizacije" Srbije i Kosova. Kao merilo za dostizanje prvog cilja trebalo bi utvrditi kriterijume vidljivog i održivog napredka u odnosima. Kao jedna od prepreka saradnji koja bi vodila normalizaciji vide se srpske strukture na severu Kosova. Da bi se postigao napredak, učesnici smatraju neizbežnim da se, uz predstavnike vlasti Srbije i Kosova, u politički dijalog uključe i predstavnici Srba sa Severa.

U drugom kontekstu „normalizacije", ne smeju se izgubiti iz vida potrebe za višim životnim standardom, pitanja nacionalnog identiteta i druge dugoročne teme. Očekuje se da će dijalog Beograda i Prištine trajati dugo. Međutim, ne bi smelo da se dozvoli da „kosovsko pitanje" sledi neke evropske slučajeve, u kojima sukobi traju, ili su trajali, decenijama. U tom smislu, evropska budućnost je, za sada, jedina tačka u kojoj se ujedinjuju Srbija i Kosovo i potrebno je „ubrzati" Evropsku uniju da intenzivira put ka članstvu država u regionu.

Kao smernice za budući tok dijaloga, međunarodni zvaničnik istakao je principe normalizacije na sledeći način:

- razvijanje pregovora, kao načina rešavanja problema i odricanje od upotrebe sile;
- integracija umesto izolacije, Srba i Albanaca u kosovsko i srpsko društvo, Srbije i Kosova u EU;
- decentralizacija vlasti sa jačanjem vladavine prava, posebno na severu Kosova;
- unapređenje životnog standarda ljudi na Kosovu, i u Srbiji.

◇◇

Uloga političkog vođstva Srbije i Kosova

Uspeh započetog dijaloga, i njegov nastavak, u velikoj meri zavisi od lidera i njihovih vizija. Svakim napretkom u pregovorima, na dnevni red će dolaziti sve teža pitanja, što će dovesti do manifestacije dva problema: odsustva vizije i strategije političkih vođa Srbije i Kosova, i njihove nedovoljne političke stabilnosti.

Politički život u oba društva u znaku je fragmentacije i pregrupisavanja. To primorava političke vođe da traže oslonac u svojim političkim strankama, i da vrlo oprezno pristupaju rešenjima koja bi mogla da ugroze podršku koju oni i njihove stranke imaju u javnosti. U Srbiji, kosovski problem i teme dijaloga spadaju u pitanja koje ne donose, već odnose popularnost. Jedan od učesnika rasprave istakao je da je tačna ocena po kojoj se „na Kosovo odlazi kao papa, a sa njega se vraća kao kardinal".

Drugi detektovani dugoročni problem je neuspeh političkih elita da utiču na razvoj otvorenih društava. Kosovske institucije se nisu pokazale kao dovoljno otvorene za Srbe a situacija je slična i u slučaju srpskih institucija. Kosovske institucije bi možda bile u većoj meri demokratske i otvorene za nove predloge i konstruktivan dijalog da je učešće srpskih političkih partija u odlučivanju bilo značajnije. Međunarodna zajednica je pokušala sa uvođenjem mehanizma zajedničkog odlučivanja, ali su učesnici naveli da će on biti teško primenljiv, naročito ukoliko je slučaj da većina na Kosovu upravo Srbe vidi kao najveći problem.

◇◇

Uloga medijatora

U ovakvoj situaciji uspeh će zavisiti od dva „spoljna činioca". Prvi je stepen usaglašenosti EU i SAD, a drugi, razvijenost strategije medijatora u dijalogu, Evropske komisije, i njena spremnost da, u ključnim momentima krize dijaloga, pokuša sa nametanjem rešenja, što do sada nije bio slučaj, već je uslovljavanje prepuštano pojedinim zemljama članicama.

Učesnici su više puta isticali da je članstvo u Evropskoj uniji zajednički cilj Srbije i Kosova, te da bi angažovanje Evropske komisije trebalo da bude usklađeno sa željama Beograda i Prištine da se ubrzano kreću na ovom putu. Konkretno, Beogradu bi trebalo omogućiti pristup pregovorima o članstvu, a Kosovu dobijanje studije izvodljivosti. Istovremeno bi, po mišljenju pojedinih učesnika, Evropska komisija trebalo da postavlja uslove obema stranama, a među kojima se ističe vidljiv napredak dijaloga, pre svega kroz regionalnu saradnju i rešavanje statusa severa Kosova. Uz to, vođenje dijaloga u duhu transparentnosti i inkluzivnosti olakšava sprovođenje svih postignutih dogovora.

Po dosadašnjem iskustvu, dve strane su se najoštrije sukobljavale oko pitanja u kojima su im pozicije najudaljenije, kao što je status Kosova. Zbog toga je preporučljivo stvoriti atmosferu koja bi omogućila da se u dijalogu otvore i teme koje bi relaksirale pozicije pregovarača, kao što bi bila napredovanje u priključivanju Evropskoj uniji. Potrebno je pronaći način da Srbija i Kosovo dožive normalizaciju odnosa kao način otklanjanja njihovih prepreka za ulazak u EU.

Iako bi se obe strane lako usaglasile oko toga da je Evropska unija mesto gde se rešava srpsko-kosovski problem, mnogo je teže doći do zajedničkog stava, koji je zastupao jedan od učesnika rasprave, da je Ahtisarijev plan adekvatan i dovoljan osnov. Dok mnogi na Kosovu smatraju da taj plan omogućava da Srbi i Albanci sami rešavaju probleme, Srbi ga odbacuju jer smatraju da je on isključivo orijentisan na dovršavanje izgradnje državnosti, suverenosti i međunarodnog priznanja Kosova, a da ne uvažava potrebe Srba, posebno na severu Kosova. Ovakva situacija ukazuje da se elementi Ahtisarijevog plana mogu koristiti kao polazište za rešavanje nekih problema, ali nalaže i kreativnost, odnosno traganje za rešenjima kojih nema u tom dokumentu.

2.2. Moguća rešenja za sever Kosova

Iako je većina učesnika rasprave smatrala da je *status quo* na Kosovu, a posebno na severu, frustrirajući činilac, nije bilo saglasnosti o rešenju kojim bi se iz njega izašlo.

◇◇

Suprotstavljeni stavovi

Čini se da iz beogradske perspektive nema rešenja o severu Kosova ukoliko Beograd ne bude konsultovan, sa druge strane, dominiraju stavovi da je Kosovo država i da je pitanje severa Kosova zapravo unutrašnje pitanje, dok se Srbi sa severa suprotstavljaju nametnutim rešenjima, bilo da ona dolaze iz Beograda ili Prištine.

Analitičar sa Kosova je insistirao da je Srbija generator krize, a ne sagovornik za rešavanje problema. Iako je na konferenciji ukazivano da se rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije[18] razlikuje od teksta platforme koja je u javnosti predstavljena kao tekst nastao u kabinetu predsednika Srbije Tomislava Nikolića („Platforma za rešavanje problema Kosova“[19]), ovaj učesnik rasprave je tvrdio da taj dokumenat predstavlja „platformu za sukobe, a ne za rešavanje problema“. Platforma iskazuje teritorijalne i agresivne namere Srbije a Beograd na Kosovu nema sagovornika o reintegraciji Kosova u Srbiju. Kao rešenje, ovaj sagovornik vidi obezbeđivanje potpune slobode kretanja na celom Kosovu, prestanak rada lokalnih vlasti na severu Kosova i povraćaj nadležnosti nad severom Regionalnom centru u Mitrovici. Dijalog zatim treba da se usmeri na poboljšanje životnog standarda Srba na severu Kosova, i na celoj teritoriji Kosova.

U odgovoru na ove tvrdnje, ukazano je da se pozicija Beograda od formiranja nove vlade promenila, da retorika ucena, koja se mogla čuti ranije, nije više prisutna, i da je odnos prema Beogradu kao dežurnom krivcu neobjektivan. Vlada Srbije je, po ovom stavu, teško podnela uslov Evropske komisije o nepovredivosti teritorijalnog integriteta Kosova, ali je aktuelna srpska vlast ipak odlučila da preuzme obaveze prethodne vlasti i nastavi sa implementacijom ranijih dogovora. Istaknuto je da skupštinska Rezolucija ne zaustavlja dijalog, i da nema razloga za sumnju u posvećenost Beograda pronalaženju rešenja. Pošto je posao koji obavljaju nosioci vlasti u Srbiji i na Kosovu veoma težak i delikatan, neophodno je da im se pruži šansa da dovrše dijalog i da započnu sa implementacijom sporazuma. Stavovi nekih od učesnika konferencije iz Srbije bili su da, za sada, Srbija želi da preuzme deo odgovornosti za dalju stabilizaciju u regionu, a ne da bude izvoznik nestabilnosti.

Učesnik rasprave sa severa Kosova je istakao da Srbi sa severa ne žele albanske institucije, između ostalog i zbog toga što ne priznaju državu Kosovo. Rečeno je da oni ne žele sukobe, i da žele da se na miran i konstruktivan način nađe rešenje za problem severa. Međutim, nametnuto rešenje bilo od strane vlade Srbije ili KFOR, neće biti prihvaćeno na severu Kosova. Ovaj učesnik u raspravi je istakao da je za Srbe na severu Kosova jedini prihvatljiv stepen autonomije onaj koji imaju Albanci na Kosovu u odnosu na Beograd.

◇◇

Moguća rešenja

Nekoliko učesnika je ukazalo na to da je potrebno tražiti održiva rešenja za status Severa, kao što su *regionalna autonomija* ili *zajednica opština*, kako je izjavio jedan zvaničnik. Ovakvo rešenje polazilo bi od principa *samouprave nacionalnih zajednica* i *samoadministriranja lokalnih zajednica*. Ovi principi su delimično sadržani u Ahtisarijevom planu, ali i u Rezoluciji o osnovnim principima za političke razgovore sa privremenim institucijama samouprave na Kosovu i Metohiji[20] usvojenoj u Narodnoj skupštini Republike Srbije 13. januara 2013. godine.

[18] Vlada Republike Srbije, *Rezolucija o osnovnim principima za političke razgovore sa privremenim institucijama samouprave na Kosovu i Metohiji*, 2013. www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/rezolucija-kim130113_cyr.pdf

[19] Vlada Republike Srbije, *Politička platforma za razgovore sa predstavnicima privremenih institucija samouprave u Prištini*, decembar 2012. www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/politicka_platforma2013_cyr.pdf

[20] Vlada Republike Srbije, *Rezolucija o osnovnim principima za političke razgovore sa privremenim institucijama samouprave na Kosovu i Metohiji*, januar 2013. www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/rezolucija-kim130113_cyr.pdf

Do ovakvog rešenja bi trebalo doći posredstvom privremenog, *prelaznog rešenja*, kakvo bi bilo *privremena uprava EU* nad severom Kosova, složila su se dva učesnika iz Prištine i iz Beograda. Ovakve uloge međunarodne zajednice, pa i EU ne bi bile novost u regionu, jer su modeli privremenog međunarodnog administriranja ranije primenjeni u Mostaru i u Istočnoj Slavoniji. Pošto je sever Kosova svo vreme postojanja kosovskih institucija bio izvan njih, kao i zbog dubokog nepoverenja između Srba sa severa Kosova, i kosovskih vlasti i Albanaca, potrebno je naći prelazno rešenje u kome bi EU bila privremeni ko-administrator ovog dela Kosova. Ovo bi moglo da obezbedi Severu svojevrsnu teritorijalnu autonomiju ili savez opština, u periodu do prihvatanja kosovskih zakona. Ocenjeno je da je partnerstvo sa međunarodnom zajednicom od presudne važnosti za Kosovo i za Srbiju, i da to otvara mogućnost pronalaženja ovakvog rešenja.

Ekonomski pristup rešavanju problema severa Kosova je istaknut kao najizvodljiviji u odnosu na sve do sada razmatrane. Prvi razlog je što ovakav pristup nije u suprotnosti sa najvišim pravnim aktima Srbije i Kosova, kao ni sa Ahtisarijevim planom. Drugo, ekonomsko rešenje ne može se osporavati kao etnički motivisano, što bi predstavljalo važan faktor integracije srpske zajednice u kosovsko društvo, kao i integracije čitavog regiona, i konačno, moglo bi da pomogne Kosovu da promeni perspektivu siromašne evropske zemlje. Zbog ovih razloga, učesnici podržavaju ideju o posebnoj sveobuhvatanoj strategiji ekonomskog razvoja severnog Kosova, i o formiranju Fonda za razvoj severa Kosova.

◇◇

Prava zajednica

U razmatranju institucionalnih rešenja za sever Kosova, jedan međunarodni zvaničnik je primetio da prava nacionalnih zajednica, pa tako i srpske, ne mogu biti različita u zavisnosti od toga da li njihovi pripadnici žive južno ili severno od reke Ibar. Rešenje bi moralo da polazi od uvažavanja evropskih standarda, u ovom slučaju, Evropske povelje o lokalnoj samoupravi[21]. Ovi standardi garantuju pravo lokalnim zajednicama, odnosno opštinama, na komunikaciju sa donosiocima odluka na centralnom nivou, i pravo na izabrane predstavnike koji treba da omoguće tu komunikaciju. Lokalnim zajednicama bi, mišljenju jednog stručnjaka, takođe trebalo omogućiti regionalne i međunarodne aktivnosti, komunikaciju sa međunarodnim organizacijama, uključujući sistem Ujedinjenih nacija, kao i članstvo u organizacijama koje podržavaju ovakvu saradnju, u okviru Evropske unije i Saveta Evrope.

Stav da je potrebno naći isto rešenje za čitavu zajednicu, bez obzira gde žive njeni pripadnici, uključuje, kada je u pitanju status srpske zajednice, elemente prihvaćene već u Ahtisarijevom planu, ali i potrebu da se unapredi samouprava nacionalnih zajednica, na način na koji je to učinjeno u Republici Srbiji. Reč je o uvođenju u institucionalni sistem zaštite manjina na Kosovu nacionalnih saveta nacionalnih zajednica. Ova tela manjinske personalne i kulturne autonomije mogla bi da budu organizovana na nivou lokalnih zajednica, opština, a da na nivou Kosova budu koordinisana kroz Nacionalni savet srpske zajednice, u domenu takozvanih uslužnih nadležnosti, poput obrazovanja, kulture, sporta, medija itd. Zapravo, po mišljenju učesnika konferencije, potrebna je harmonizacija rešenja sa onim koje u Srbiji važi za Albance, i druge manjinske zajednice.

Predstavljanje modela autonomije Olandskih ostrva (region Finske nastanjen Šveđanima) izazvalo je živu raspravu na konferenciji. Jedna od glavnih tačaka sporenja bio je princip "teritorija pripada stanovništvu koje na njoj živi". Iako je bilo mišljenja da bi ovaj primer trebalo razmotriti zbog moguće primene na autonomiju Bošnjaka u opštinama Srbije (u Raškoj/Sandžaku) ili u Crnoj Gori, osnivanjem albanske opštine na teritoriji opštine Podgorica, pojedini učesnici u raspravi isticali su da bi na osnovu ovog principa Srbi mogli da naprave svoju teritorijalnu autonomiju, dok su drugi tvrdili da je taj „etnonacionalistički princip" osnova za secesiju.

[21] Council of Europe, *European Charter of Local Self-Government*, Oct.1985. http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/122.htm

2.3. Severno Kosovo i regionalna saradnja

U sadašnjim okolnostima, sever Kosova nije deo regionalne saradnje i može se opisati kao „crna rupa“, ne samo Srbije ili Kosova, već i Zapadnog Balkana, koja usisava političku energiju i proizvodi nepoverenje, nesporazume i sukobe. Nasuprot ovom mračnom opisu, učesnici rasprave ukazali su da bi sever Kosova mogao da postane generator regionalne saradnje, između ostalog, učesnik je predložio, razvijanjem koncepta „mini evropskog regiona“.

„Mini evropski region“ nije termin koji se nalazi među „ključnim rečima“ administracije Evropske unije, ali bi sadržinski predstavljao koncept sličan evroregionima i značajan instrument za evropeizaciju, ne samo opština na severu Kosova, već i njima susednih opština, kako na samom Kosovu – južna Mitrovica i Vučitrn, tako i u centralnoj Srbiji i Crnoj Gori - opštine takozvanog Sandžaka, ali i opštine Skadar u Albaniji. Ovaj koncept bi se mogao ostvariti podsticanjem i podržavanjem saradnje građana i lokalnih zajednica preko sadašnjih granica podela. U raspravi je ukazano da bi ovakav program prekogranične saradnje mogla da podrži Evropska unija, kako politički, tako i finansijskim instrumentima.

◇◇

3. PREPORUKE

Na osnovu preliminarnog istraživanja analize stanja i stavova učesnika konferencije, napravljena je lista od trinaest preporuka za učesnike u procesu dijaloga.

◇◇◇

Da bi se unapredilo trenutno stanje dijaloga, potrebno je:

1. Nastaviti razgovore predstavnika Srbije i Kosova

Nastavak razgovora srpske i kosovske strane bila je jedna od glavnih tema ove međunarodne konferencije, i istaknuto je da je neophodan nastavak razgovora. Sve dok se ne postigne rešenje o svim pitanjima na listi dijaloga, posebno o severu Kosova, ne bi trebalo proglašavati okončanje dijaloga, niti raspuštati pregovaračke timove. Pored toga, smatramo da je korisno intenzivirati susrete jedne i druge strane, na svim nivoima.

2. Postizati jasne sporazume i obezbediti njihovu primenljivost

U toku pregovora potrebno je da strane u dijalogu, a posebno medijator, učine sve što je u njihovoj moći da se postižu sporazumi koje će biti jasni i sadržati lako odredive nosioce i vremenske okvire primene dogovorenih rešenja. U cilju lakšeg sprovođenja dogovora, nekada je potrebno uložiti više energije i vremena u pregovaranje.

3. Uključiti predstavnike Srba sa severa Kosova u dijalog sa Beogradom i Prištinom

Lideri srpske zajednice sa severa Kosova trebalo bi da se aktivno uključe, kako u stalan dijalog sa predstavnicima Beograda, tako i u neposredan kontakt sa Prištinom. Otvaranje važnih pitanja, neposredna i češća komunikacija političkih vođa Srba sa severa Kosova sa Beogradom a posebno sa Prištinom, trebalo bi da pomogne u pronalaženju rešenja za poboljšanje standarda života. Istovremeno bi takva komunikacija uticala na normalizaciju odnosa između Srbije i Kosova.

4. Završiti dijalog postizanjem okvirnog sporazuma o normalizaciji odnosa

Da bi se približili normalizaciji odnosa, stabilizaciji i uvećanju bezbednosti Srbije, Kosova i regiona, potrebno je da se dijalog dovrši prihvatanjem okvirnog sporazuma o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine. Ovaj sporazum bi obuhvatao obaveze saradnje strana na normalizaciji života građana na Kosovu i u Srbiji i gradnje dobrosusedskih odnosa. Posebno je važno da se njime pobroje svi dogovori postignuti u dijalogu, kao i da se utvrde pominjana potrebna implementaciona tela (oficiri i kancelarije za vezu, koordinaciono-implementaciono telo, privremeno administrativno veće Severa Kosova i slično).

◇◇◇

Uspešnije sprovođenje dogovora zahteva:

5. Posmatrati implementaciju kao sastavni deo dijaloga, a ne kao kolateralnu štetu

Neophodno je omogućiti koordinaciju i raščišćavanje „u hodu“ problema koji se javljaju prilikom implementacije. Potrebno je razmeniti oficire za vezu, i uspostaviti zajedničko telo koje bi činili predstavnici Beograda i Prištine, pod pokroviteljstvom predstavnika EU, čiji bi zadatak bio da koordiniše implementaciju dogovora. Ovo koordinaciono telo bi, za pitanja integracije severa Kosova, u svoj rad moglo uključiti i predstavnika tranziciono– implementacionog tela za sever Kosova (tzv. Privremenog administrativnog veća Severa Kosova).

Pored toga, potrebno je da se sveobuhvatno i pažljivo prouče postojeći pravni i institucionalni okviri u Srbiji i na Kosovu koji mogu uticati na primenu sporazuma. Naročito je važno da se, pri tome, strane u dijalogu upute na ona rešenja koja ne izazivaju nepotrebne pravne i

političke teškoće, i shodno tome, zastoje u dijalogu. Primer ovakvog slučaja bilo bi korišćenje ustavnog zakona kao pravnog okvira primene sporazuma.

Preporučuje se da Brisel ohrabri Beograd i Prištinu, da razmotre posledice održavanja prevremenih ili vanrednih izbora, koji bi u ovim okolnostima neminovno doveli do zastoja u dijalogu.

6. Obezbediti monitoring pregovora i nadgledanje sprovođenja postignutih sporazuma

Učesnici konferencije saglasni su o važnosti inicijative za posmatranje,analizu i izveštavanje o toku pregovora Beograda i Prištine, a naročito nadgledanja implementacije postignutih sporazuma. Uspešan tok pregovora, kao i sprovođenje dogovorenog, predstavlja veoma važnu komponentu buduće normalizacije odnosa Srbije i Kosova, jer stvara uslove za rešavanje svakodnevnih pitanja koja opterećuju građane. Takođe time se omogućava održivost sporazuma i javnost se pridobija za podršku čitavom procesu.

7. Razvijati tranziciona rešenja za sever Kosova

Dijalog koji se vodi između Srbije i Kosova je veoma težak, posebno kada se tiče pitanja paralelizma institucija bezbednosti, uprave i finansiranja, a naročito formalnog statusa severa Kosova. Rešavanju ovih pitanja ne bi trebalo težiti po cenu prekidanja dijaloga. U pojedinim situacijama bolje je primeniti princip *modus vivendi* – slažemo se da se ne slažemo, ali sarađujemo na stvarima oko kojih možemo da se složimo – kao i model *tranzicionog rešenja* koji će, privremeno, zadovoljiti obe strane.

Na severu Kosova je posebno važno da Beograd uspostavi saradnju i razmenu informacija sa Srbima koji tamo žive, ali i da Priština bude jasna u objašnjavanju dobiti i rizika uključivanja Srba u kosovski pravni i institucionalni okvir. Pitanja ekonomskih mogućnosti, životnog standarda, vladavine prava i ljudske bezbednosti su posebno važna.

◇◇◇

Da bi se unapredila inkluzivnost dijaloga:

8. Uključiti stavove javnosti u proces normalizacije odnosa Srbije i Kosova

Neophodno je da se javnost, kako u Srbiji, tako i na Kosovu, aktivira u iznošenju ideja, predloga i stavova o normalizaciji odnosa, kao i o toku dijaloga. Nevladin sektor, mediji i javnost trebalo bi da se uključe u proces, kako bi pomogli u definisanju stavova o temama dijaloga. Pored toga, obaveza je pregovarača, kao i medijatora, da pravovremeno i objektivno obaveštavaju javnost o toku dijaloga. Trebalo bi izbegavati nepotrebnu radikalizaciju i dnevnu politizaciju stavova, problema ili rešenja nastalih kroz dijalog.

9. Povećati medijsko učešće eksperata iz Evropske unije i sa zapadnog Balkana

Učesnici konferencije su se složili da bi bilo korisno povećati prisustvo eksperata u javnim diskusijama o pitanju severnog Kosova, i ponudili su da daju doprinos pronalaženju rešenja. Medijske aktivnosti mogle bi biti organizovane putem konferencija za novinare, okruglih stolova, medijskih radionica sa uskim krugom stručnjaka i donosioca odluka, te putem tematskih dijaloga usmerenih na informisanje šire javnosti.

10. Intenzivirati kontakte između donosioca odluka i stvaralaca javnog mnjenja sa predstavnicima lokalnih zajednica sa severa Kosova

Intenziviranje kontakata između donosioca odluka i stvaralaca javnog mnjenja sa predstavnicima lokalnih zajednica sa severa Kosova jedan je od bitnih uočenih elemenata saradnje, koji bi omogućio da se pregovori Beograda i Prištine uspešno fokusiraju na modele pronalaženja boljih uslova za život Srba sa severa Kosova. Bilo bi dobro

i efektivno u ove kontakte uključiti predstavnike vlasti Srbije i Kosova.

◇◇◇

Na kraju, preporuke međunarodnim akterima:

11. Neophodna je aktivna i jednoglasna međunarodna zajednica

Međunarodna zajednica, a posebno Evropska unija, trebalo bi zadrže aktivnu ulogu, kako u procesu dijaloga i normalizacije, tako i u primeni rešenja za sever Kosova. Potrebno je da SAD i EU govore istim glasom, jer je to do sada uvek bio važan uslov za rešavanje sukoba na Zapadnom Balkanu

12. Razviti sveobuhvatnu strategiju ekonomskog razvoja severa Kosova i osnažiti saradnju opština

Loša ekonomska situacija je jedan od najznačajnijih faktora čitavog kosovskog problema. Kako su za poboljšanje ekonomske situacije zainteresovane i srpska i kosovska strana, bilo bi korisno formiranje Fonda za razvoj severnog Kosova.

Potrebno je osnažiti saradnju opština kao jedan od mogućih modela, ekonomskog razvoja, stoga se preporučuje podsticanje saradnje lokalnih zajednica – opština – na severu Kosova, sa opštinama južne Mitrovice, opštinama iz Srbije i sa opštinama iz regiona, uključujući npr. distrikt Skadar u Albaniji. Ove projekte prekogranične saradnje trebalo bi da podrži Evropska unija.

13. Izgraditi sveobuhvatni bezbednosni paket

Konačno, ali ne najmanje važno, u toku dijaloga i primene sporazuma potrebno je posebnu pažnju obratiti izgradnji svojevrsnog „bezbednosnog paketa“. On bi uključivao nadgledanje pravne, političke i bezbednosne aktivnosti svake od strana, razvijanje saradnje između institucija bezbednosti Srbije i Kosova, kao i njihove saradnje sa EULEX i KFOR, a posebno je važno da se unapredi poverenje i saradnja Srba sa Kosova i EULEX i KFOR.

◇◇◇

Prilog: *Spisak učesnika*

Albanija

Sotiraq Hroni, direktor, Institut za demokratiju i medijaciju

Rexhep Meidani, bivši predsednik Albanije

Mentor Nazarko, savetnik zamenika premijera, Vlada Albanije

Crna Gora

Dritan Abazović, generalni sekretar, Pozitivna Crna Gora

Đorđije Blažić, dekan, Fakultet za evropske i državne studije

Dušan Ičević, Forum za etničke odnose

Srbija

Nenad Đurđević, Forum za etničke odnose i bivši direktor Uprave za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, upravu i lokalnu samoupravu

Emir Elfić, narodni poslanik, Bošnjačka demokratska zajednica

Dušan Janjić, Forum za etničke odnose i predsednik Nove socijaldemokratije Srbije

Jadranka Jelinčić, izvršna direktorka, Fond za otvoreno društvo

Dušan Kozarev, kabinet Predsednika Republike Srbije

Zoran Vujić, pomoćnik ministra, Ministarstvo spoljnih poslova, Vlada Republike Srbije

Kosovo

Ilir Deda, izvršni direktor, KIPRED

Ardian Gjini, potpredsednik, Alijansa za budućnost Kosova

Krstimir Pantić, predsednik, opština Kosovska Mitrovica

Nenad Radosavljević, direktor, TV Mir iz Leposavića

Nexhmedin Spahiu, genralni direktor, RTV Mitrovica

Azem Vllasi, politički savetnik premijera Kosova i predsednik, Kosovsko udruženje za međuetničku saradnju

Međunarodni učesnici

Pieter Feith, specijalni predstavnik Evropske unije i međunarodni civilni predstavnik na Kosovu

Elisabeth Nauclér, poslanica, parlament Finske

Fayez Risheg, regionalni oficir za vezu, EULEX misija u Beogradu

Samuel Žbogar, šef kancelarije Evropske unije i specijalni predstavnik EU na Kosovu

Diplomatske misije

Igor Chalij, prvi sekretar, ambasada Ruske Federacije u Crnoj Gori

Natalia Panourgia, otpravnica poslova, ambasada Grčke u Crnoj Gori

Impressum

FORUM
Godina 3, broj 1.
Glavni urednik:Nenad Đurđević
Izlazi periodično.
Tiraž: 300
Štampa: Gorapres, Zemun

Izdavač:
Forum za etničke odnose
Kraljice Natalije 45/VII,
11000 Beograd, Srbija
+381 11 3620 804
forumbgd@gmail.com
www.fer.org.rs

2013 1

www.fer.org.rs